

qua ab inferioribus debetur reverentia conditioni proportionata: porro magistri superiorem tenent locum respectu discipulorum; parentes suam auctoritatem eis delegant, liberos suos sollicitudini eorum committendo: ergo discipuli magistros sicut parentes revereri et honorare debent. Peccant igitur, et sæpe graviter, eis detrahendo, irridendo, subsannando, eos maledictis, calumniis, molestiis afficiendo, etc.

4° *Eos cum animo docili audire.* Indocilitas enim præsumptionem et nimiam proprio sensui adhæsiōnem redolet; vanas disputationes, murmura, scandala inducit, quod veræ ac utili scientiæ prorsus est oppositum; juvenem reddit arrogantem, et sæpe in damnabiles errores projicit.

5° *Diligenter studio incumbere.* Patet ex dictis n. 2; negligentia enim in studendo multa invehit peccata contra Deum, contra parentes, contra Ecclesiam et contra societatem. Sola temporis jactura, cum ad certam exerevit quantitatem, quæ facile definiri non potest, constituit peccatum mortale; et insuper culpæ e tali negligentia deinceps secuturæ, quæ in causa prævideri potuerunt, imputabuntur donec causa sufficienter fuerit retractata et negligentia reparata; aut, si reparari non possit, donec officium capacitati non proportionatum fuerit dimissum. Plura hac de re jam diximus in Philosophia morali.

CAPUT QUINTUM.

DE QUINTO DECALOGI PRÆCEPTO.

Illud præceptum continetur in Exod. xx, 13, his verbis: *Non occides.* Quidquid noxium est proximo in corpore, per hoc negativum præceptum prohibetur; omnia enim mala corporalia, ut pote ad destructionem vitæ tendentia, exprimuntur per occisionem quæ est summum vitæ corporalis malum, et vulgo appellatur homicidium, a verbis *homo et cædere*, quasi diceretur hominis cæsiō.

Homicidium est *omnis violenta hominis occisiō, ab alio homine facta, quocumque modo.* Potest esse justum vel injustum, voluntarium in se, voluntarium in causa, vel omnino casuale: potest esse sui ipsius vel alterius occisiō. *His notatis,* dicemus 1° de sui ipsius occisione, seu de suicidio; 2° de occisione malefactoris; 3° de occisione aggressoris; 4° de occisione innocentis; 5° de duello; 6° de bello; et 7° de homicidio mere casuali.

ARTICULUS PRIMUS.

DE SUI IPSIUS OCCISIONE, SEU DE SUICIDIO.

Ad sui occisionem pertinet sui ipsius mutilatio. De utraque dicendum est.

De sui ipsius occisione.

Probavimus in Philosophia morali voluntariam sui ipsius occisionem lege naturali esse prohibitam. Pauca hic addemus.

Duplici modo aliquis se ipsum occidere potest, directe scilicet, se ipsum, v. g., strangulando, gladio perfodiendo, in aquam projiciendo, etc.; et indirecte, faciendo actionem ex qua, præter intentionem, propria mors secutura est.

1° Nunquam licet se ipsum directe occidere, idque constat 1° ex fide: *S. Aug.* enim, *Hæres. 69,* inter hæreticos recenset Circumcelliones qui insana feritate se ipsos occidebant, et alios utriusque sexus ad se occidendum inducebant; sic etiam, ut manifestum est omnibus, semper sensit et docuit Ecclesia; 2° ex verbis, *Non occides,* quæ, cum generalia sint, tam propriam quam aliorum occisionem prohibent; 3° ex unanimi doctorum consensu; 4° ex rationibus in Philosophia expositis, quas hic iterum referre longius esset. Ergo. Hinc ad vitandum crudele supplicium aut infame suspendium, se ipsum occidere aut venenum haurire non licet, nec sui occisionem ab aliis faciendam mandare, ut fecit Saül, I Paral. x, 4.

Contra vero se ipsum occidere liceret ex jussu vel inspiratione Dei, qui *vita et mortis habet potestatem*, Sap. xvi, 13. Sic excusantur Samson, Eleazarus, Razias et plures qui honorantur ut martyres, licet mortem sibi intulerint, quia præsumuntur ita egisse ex divina inspiratione vel ex errore invincibili.

Supremæ auctoritati societatem aut populum regenti Deus talem potestatem concedere sine dubio potuisset, ut, ipsa jubente vel permittente, aliquis, v. g., reus ad mortem damnatus, se ipsum occidere directe valeret. Sed nihil probat hanc potestatem concessam fuisse; e contra, universalis sententia hanc denegat, et revera, bono publico nec necessarium nec utile erat quod tanta violentia naturæ reluctanti inferretur.

Licet se ipsum indirecte occidere, id est ponere causam ex qua mors propria, præter intentionem, secutura est, modo adsit ratio sufficiens et bonus intendatur effectus: nam, ex principio *S. Thomæ* a nobis sæpe invocato, licet, ob rationem sufficientem, ponere causam in se bonam duos habituram effectus, bonum intendendo et malum duntaxat permittendo. Ergo. Causa autem eo major esse debet quo gravius est periculum mortis.

Hinc 1° card. *de Lugo*, *Lessius*, *Busenbaum*, *S. Ligorius*, et alii communiter docent militem posse et debere in statione persistere, etsi moraliter certus sit se occidendum esse; pulverem bellicum incendere ad evertendam turrim hostilem, sciens se obruendum, navem mergere vel incendere, ne hostes illam cum magno reipublicæ detrimento capiant; quemcumque posse telo vel ictui se obijcere ad servandam vitam principis, vices amici ad mortem injuste damnati subire, in naufragio tabulam alteri cedere, non tamen se projiciendo in mare, quia directe se occideret; peste infectis servire, ad fugiendum incendium se ex alto præcipitem dare, etc.

2° Virgini vel honestæ matronæ licet permittere se ab invasore occidi, potius quam violari; reo non fugere vel etiam judici plectendum se sistere, quamvis directe se perimere non possit, etiamsi id iudices præciperent: com-

muniter tamen docetur reum posse scalam ascendere, collum instrumento mortis præbere, quia illæ actiones non influunt directe in mortem; sed miles per catapultas occidendus explosionem jubere non potest. Similiter plures apud *S. Ligorium*, l. 3, n. 369, merito docent mortaliter peccare qui venenum hauriunt vel a vipera se morderi patiuntur, ad experiendum antidotum, nisi iudicio peritorum vel experientia constet se probabile mortis periculum non incurrere; idem dicendum esse volunt de ambulantiibus et saltantiibus in fune ex altis suspenso, si probabili mortis periculo sese exponant.

3° Excusantur artifices qui super ædificiorum tecta ascendunt et variis periculis ob finem artis suæ exponuntur; fabri ferrarii qui, fere in medio ignis laborando, vitam sibi evidenter minuunt, et multi alii qui, ex similibus causis, idem faciunt. Contra vero nulla ratione excusari possunt audaces qui, ex temeraria sponsione et vana gloria, in varia discrimina se conjiciunt, in altum ascendendo, in aquam immergendo, onera ferendo, etc.

4° Pariter excusantur et laudabiliter agunt qui, ex amore penitentiae, ex desiderio Deo placendi, abstinentia, jejunio, vigiliis aliisque macerationibus discretis carnem affligunt. At qui, advertens vitam iis mediis notabiliter minui, nihilominus continuaret, graviter peccaret, juxta *Layman*, *Busenbaum*, *S. Ligorium*, etc., quamvis multi ob bonam fidem et zelum placendi Deo ac perfectius virtutem colendi per penitentiae mortificationisque opera, excusentur.

Cæterum qui ex prudentibus consiliis religionem approbatam professi sunt, illius constitutiones et regulas tuto sequuntur et etiam sequi tenentur, quamvis prævideant vitam inde abbreviandam esse, vel dispensationem a summo Pontifice obtinere debent; quia bonum ordinis id postulat, et sic agentes abbreviationem vitæ permittunt, non vero eam directe procurant. Unde omnes moraliter admittunt Carthusianum carnibus vesci non teneri ut vitam conservet, et multi dicunt eum, etiam graviter ægotantem, illis uti non posse absque dispen-

satione, quia talis rigor judicatur necessarius ad vigorem instituti conservandum.

5° Excusantur qui vitam servare non possunt, nisi extraordinaria et pretiosa adhibeant remedia fortunam suam superantia, vel longa et dispendiosa faciant itinera, aut patriam deserant ut salubriorem inveniant aerem, vel operationem subeant nimis acerbam aut pudori valde oppositam, quia, in his casibus, remedium adhibendum judicatur moraliter impossibile, vel nimis onerosum ut quis illud adhibere teneatur. Hinc nemo obligatur pati amputationem cruris aut brachii, aut ventris incisionem ad extrahendum calculum, nisi bonum commune illius conservationem exigit. Ita *Sylvius*, *Collet*, *S. Ligorius*, etc. Idem videtur dicendum de pudica virgine quæ curari non posset nisi oculis et manibus chirurgi se objiciendo: id faciendum certe non peccaret, sed ad id non tenetur, nisi bonum commune id exigit, aut superiores jubeant.

De sui ipsius mutilatione.

Se ipsum, extra casum necessitatis, mutilare non licet, idque constat 1° ex diversis juris canonici partibus, in quibus irregularitas pro sui mutilatione, v. g. pro amputatione partis cujuslibet digiti, statuitur; 2° ex ratione; homo enim non habet dominium in vitam suam, ergo nec in membra quorum integritas constituit vitam completam. Unde, in can. 22 Apostol.; qui virilia sibi amputavit, vocatur *sui homicida*.

Verba autem Christi, *Si oculus tuus scandalizat te, erue illum*, etc., sensu metaphorico intelligenda sunt, et significant occasiones peccati etiam oculis chariores et manu aut pede utiliores reseccandas esse.

Hinc sola bona fide vel aliquo Spiritus sancti impulsu excusari possunt qui variis de causis se ipsos mutilaverunt, ut 1° Origenes, qui hæc Christi verba, Matt. XIX, 12, *Sunt eunuchi qui se ipsos castraverunt propter regnum cælorum*, ad litteram sumens, se ipsum eviravit; 2° Ammo-

nus, qui, referente *Sozomeno*, l. 6, cap. 30, auriculam sibi abscidit, ne episcopus fieret; 3° illæ moniales Clarissæ quæ, ne contaminarentur, faciem enormiter sibi deturparunt, etc.

Diximus *extra casum necessitatis*, quia, ex omnium consensu, pars corporis ad totum servandum corpus abscindenda est; ei quippe subordinatur, et aliunde, percunte corpore, ipsa periret. Hinc licet amputare aut amputandum præbere membrum putridum, propriam abscindere manum aliquo vinculo detentam ad fugiendum incendium, etc. Plures docent, apud *Collet*, licitum esse se ipsum ex jussu tyranni mutilare ad vitandam mortem, quia, etiamsi tyrannus graviter peccet, se ipsum in eo casu mutilans, membrum prudenter donat ut totum conservet.

Petitur an liceat castrare pueros ad servandam in eis vocem dulcem.

R. Certum est eos sic mutilare invitos gravissimum esse peccatum injustitiæ. At plurimi, apud *S. Ligorium*, l. 3, n. 374, volunt hoc licitum esse, modo absit morale periculum vitæ, et pueri ac parentes eorum non sint inviti. Rationes eorum sunt: 1° quia tales eunuchi bono communi sunt utiles, ad laudes Dei suavius canendas; 2° quia conditio eorum in melius notabiliter mutatur, cum per totam vitam convenientem obtineant sustentationem; 3° quia talis usus fuit frequens et ab Ecclesia toleratus.

Alii tamen probabilius et communissime negant, dicentes quod si se ipsum physice castrare non liceat pro bono animæ, ad vitandam scilicet incontinentiam, a fortiori id fieri non possit ob bonum temporale cujusvis momenti.

ARTICULUS SECUNDUS.

DE OCCISIONE MALEFACTORIS.

Waldenses olim negarunt licitum esse malefactores occidere, et quidam hodierni *philanthropi* contra pœnam mortis in vindictam criminum apud omnes gentes usita-

tam frequenter inelamant, contententes alios esse modos sufficientes crimina societati noxia impediendi. Contra quos sint propositiones sequentes :

PROPOSITIO PRIMA.

Malefactores societati noxios occidere licet.

Prob. 1° Scriptura sacra. Exod. xxii, 18 : Maleficos non patieris vivere. Qui coierit cum jumento morte moriatur.

Rom. xiii, 4. Si malum feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei qui malum agit. Pœna autem gladii est mors; ergo.

2° Universali potestatis secularis præxi et Ecclesiæ consensu. Semper enim et ubique pœna mortis a potestate seculari pro gravibus criminibus fuit inflictæ, et Ecclesia

principes sic agentes nunquam redarguit, sed, contra, eos pluries laudavit tanquam justitiæ ministros. *3° Ratione.* Omnis pars ordinatur ad totum : at quælibet

persona particularis est, respectu societatis, sicut pars relative ad totum, ut membrum ad corpus : ergo si communitati expediat ut abscindatur, qui curam habet communitatis eam abscindere seu interficere potest. Ergo.

Si ergo Deus dicat in Deut. xxxii, 39 : *Ego occidam et ego vivere faciam*; si de illo prædicetur, Sap. xvi, 13, quod

vita et mortis habeat potestatem, intelligendum est eo sensu quod solus talem per se habeat potestatem, principes vero tanquam ipsius ministri et ex delegatione factum in lege positiva, *Maleficos non patieris vivere*, etc.,

tum in lege naturali, dictante partem amputandam esse ne totum pereat.

Notandum itaque hominem occidere non esse malum in se absolute, ut blasphemare, pejerare, fornicari, mentiri, etc., sed tantum si id fiat absque legitima auctoritate.

PROPOSITIO SECUNDA.

Sola auctoritate publica malefactores licet occidere; non vero auctoritate privata.

Prob. 1° Scriptura sacra. Deut. xxxii, 35 : Mea est

ultio et ego retribuam; Rom. xii, 19 : *Mihi vindicta, et ego retribuam.* Mors est præcipua vindictæ pœna : ergo solus Deus, per se vel per ministros suos, eam infligere potest.

2° Ratione. Malefactoris exterminatio ob solum communitatis bonum fit licita : ergo ad eum solum pertinet qui curam habet communitatis. *3° Ex consecrariis perversis oppositi principii.* Si enim quilibet privatus malefactores et sui inimicos licite occidere posset, omnia replerentur cædibus. Ergo.

Nomine publicæ auctoritatis ii soli intelligendi sunt qui præsumt societati politicæ completæ, ut rex in regno, primi magistratus in republica, iudices ab iis legitime constituti; hi enim habent jus, ex dictis, infligendi pœnas delinquentem corrigentes, vel reum societati nocivum exterminandi; sed regulas legibus statutas strictè obligantur servare, in investigando crimen ejusque circumstantias, in interrogando accusatum, complices et testes, in decernendo et infligendo pœnas; ab omni odio, ira, præjudicio aut præcipitatione sedulo cavere; et reis legitime convictis, atque damnatis, ante executionem sententiæ, sufficiens concedere debent tempus ut confiteantur peccata et ad mortem se præparent, sicut expresse jussit concilium generale Viennense, tit. 9, de Pœnitentiis et Remissionibus. At si damnatus ministerio sacerdotis uti recuset, nihilominus licite occiditur, quia tunc ipsius perditio ei soli tribuenda est.

Qui vero aliis præsumt societatibus, quantumvis numerosis, sed non politicis completis, privatam tantum auctoritatem habere censentur, ac proinde personas sibi subjectas corrigere possunt quidem per pœnas delictis proportionatas et ad obtinendum finem sibi propositum efficaciores; non vero pœnas pure vindicativas aut exterminantes, ut mutilationem et mortem, infligere queunt. Hinc si, ex art. 324 Codicis pœnalis, maritus interficiens uxorem adulteram et complicem in flagranti delicto in domo conjugali deprehensos, declaretur excusabilis, hoc intelligendum est eo sensu quod non sit puniendus sicut homicida, non vero eo sensu quod nullo modo peccave-

rit. Etenim, ex articulo 326, damnandus est poena carceris ab uno ad quinque annos. Et aliunde, etsi leges civiles nullam decernerent poenam, insulse concluderetur nullum esse peccatum, ut communiter advertunt theologi, loquendo de antiquis legibus permittentibus patri occidere filiam et marito uxorem in flagranti delicto inventam. Unde Alexander VII sequentem damnavit propositionem: « Non peccat maritus propria auctoritate occidens uxorem in adulterio deprehensam. »

Si autem legitima auctoritas in quibusdam rarissimis casibus unicuique permittat occidere malefactorem insignem, qui apprehendi non potest vivus, et diu vivere non potest absque gravi reipublicæ detrimento, occisor propria non agit auctoritate, sed auctoritate publica sibi sicut aliis generaliter delegata. Eum vero qui per contumaciam ad mortem fuit damnatus sic occidere non licet, quia aliud est eum damnare, et aliud permittere ut unusquisque hanc sententiam exsequatur.

Queritur 1° an tyrannum occidere liceat.

R. Certum est occidere principem qui populum tyrannice regit et opprimit illicitum esse, quia verus est dominus; dominis autem etiam dyscolis obedire tenemur, ut docet B. Petrus, I Epist. ii, 18; et aliunde nulla esset securitas pro regibus et principibus; si unusquisque eos occidere posset, quando judicaret se ab illis injuste gravatum esse. Unde concil. Const., sess. 18, hanc propositionem: « Quilibet tyrannus potest et debet licite et meritorie occidi per quemcumque vassalum suum vel » subditum, » declaravit, *præhabita deliberatione matura, erroneam in fide et moribus, eamque reprobovit et damnavit tanquam hæreticam, scandalosam, et ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditioes, perjuriam, vias dantem.*

Queritur 2° an clericus, jurisdictionem temporalem habens, malefactores occidere vel ad mortem aut mutilationem eorum directe concurrere possit.

R. negative; quia in Decretal. l. 3, tit. 50, cap. 5 et 9, quælibet sententia sanguinis omnibus clericis, præsertim illis qui in sacris Ordinibus sunt constituti, expresse pro-

hibetur. Debet ergo constituere iudices ad causas sanguinis discutiendas et iudicandas; eos quidem monere potest ipsisque præcipere ut de tali causa diligenter inquirent, et quod justum eis videbitur faciant; sed nullo scripto, facto aut verbo iudices movere potest ad mortem aut mutilationem infligendam, nec sententiæ aut executioni ejus præsens esse.

Summus autem Pontifex ab hujusmodi prohibitionem, quæ jure canonico tantum fuit inducta, dispensare posset et permittere ut clericus, jurisdictionem temporalem exercens, eadem polleret auctoritate ac principes sæculares.

ARTICULUS TERTIUS.

DE OCCISIONE AGGRESSORIS.

Multiplex distingui potest aggressor, scilicet vitæ, honorum fortunæ, pudicitiae et honoris: de iis seorsim paucis verbis dicturi sumus.

Aggressor potest esse justus vel injustus: de justo aggressore non agitur; eum quippe occidere, mutilare aut percutere non licet, quia repugnat dari jura iuribus opposita. Unde juste damnatus ad poenam contra justitiæ ministros, ut lictores, testes, iudices, carnifices, se defendere non potest, eos percutiendo, mutilando, etc.

De injusto vitæ aggressore.

Plures volunt injustum aggressorem nunquam licite occidi posse, quia mala non sunt facienda ut eveniant bona; ipsos inimicos diligere debemus, ex mandato Christi, et vitam temporalem pro servanda vita æterna proximi effundere parati esse tenemur. Alii vero nunc communissime contrariam admittunt sententiam, cum quibus sit

PROPOSITIO.

Qui propriam vitam aliter defendere nequit, injustum aggressorem occidere potest.

Prob. Scriptura sacra, jure canonico, testimoniis SS. Patrum, et ratione.

1° *Scriptura sacra.* Exod. XXII, 2 : *Si effringens fur domum sive effodiens fuerit inventus, et accepto vulnere, mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis. Quod si, orto sole, hoc fecerit, homicidium perpetravit, et ipse morietur.* Unde sic : Qui occidit furem domum nocte effringentem, ab homicidio excusatur; non vero si hoc die faceret; quare? Certe, ut ait *S. Aug.* in Exod., l. 2, quæst. 84, 1^a part., quia « poterat discerni quod ad furtum, non occidendum, venisset. » Ergo 1°.

2° *Jure canonico.* In Decretal. l. 5, tit. 12, de *Homicidio voluntario*, cap. 3, referuntur textus citati Exodi et *S. Aug.*, deinde, cap. 18, *Innocentius III* dicit : « Quamvis vim vi repellere omnes leges et omnia jura permittant, quia tamen id fieri debet cum moderamine inculpatae tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad injuriam propulsandam, etc. » In eodem lib., tit. 39, cap. 3, *Alexander III* idem docet et iisdem ferme verbis, dicens etiam, « cum vim vi repellere omnes leges omniaque jura permittant. » Item concilium generale Viennense, sub *Clemente V* celebratum, et in *Clement. l. 5, tit. 4, cap. unico*, relatum, loquens de iis qui, inculpabiliter occidentes vel mutilantes, irregularitatem non incurrun, ait : « Idem de illo censemus qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem. » Ergo 2°.

3° *Testimoniis Patrum*, nempe *S. Aug.* jam citati, *S. Ambr.* de *Officiis*, l. 1, cap. 36, et aliorum qui citari possent. Ergo 3°.

4° *Ratione.* Alios enim sicut nosmetipsos diligere tenemur, sed non plus quam nosmetipsos : at injustum aggressorem plus quam nosmetipsos diligeremus si potius occidi quam eum occidere eligeremus. Ergo 4°.

Nec obstat 1° præceptum, *Non occides*, nam, juxta sensum in omnium cordibus inscriptum, dicendum est Deum hanc exceptionem statuuisse; 2° nec ordo charitatis : si enim injustus aggressor in altera vita puniendus sit, id ex sola ejus malitia procedet, non autem præcise ex morte ab aggresso ad suam propriam defensionem ipsi illata. Aliunde quanta mala societatem invaderent, si injusti aggressores persuasum haberent se occidi licite non posse!

Diximus in propositione, *qui propriam vitam aliter defendere nequit*; omnes quippe, cum *S. Thoma*, requirunt ut mors non inferatur, nisi *servato moderamine inculpatae tutelæ*. Moderamen autem inculpatae tutelæ ab omnibus requisitum plures importat conditiones, nempe :

1° *Ut aggressio sit injusta* : reus enim occidere non potest eos qui tanquam ministri justitiæ, titulares aut delegati, illum capere vel damnatum ultimo supplicio afficere tentant, quia juste illum aggrediuntur et non dantur jura juribus opposita. Nec etiam id facere posset innocens juridice damnatus, tum quia ministri justitiæ, sententiam reputantes justam, jus habent eam exsequendi, tum quia ex permissione talis defensionis gravia sequerentur incommoda. An liceat occidere aggressorem, injustum quidem sed ebrium, furiosum aliove modo usu rationis destitutum, examinabimus infra.

2° *Ut aggressio sit actualis*, alioquin non esset propria sui defensio, sed vis alteri illata. Hinc occidere non licet detractorem, calumniatorem, mortem solis minis intentantem, occasiones occidendi quærentem, etc. Contra vero prævenire licet inimicum catapultam parantem, gladium evaginantem, quia moraliter aggreditur, et si expectaretur donec primum dedisset ictum, defensio probabiliter jam non esset possibilis.

3° *Ut id tantum fiat quod ad tuendam vitam necessarium est.* Unde qui mortem vitare potest fugiendo, clamando, percutiendo, arma retundendo, vel excutiendo aut aggressorem vulnerando, eum occidere non debet. Nec pariter licitum est occidere aggressorem fugientem, viribus de-